

TERRITORIAL LOCATION OF SETTLEMENTS OF JIZZAKH REGION AND MIGRATION PROCESSES IN THEM

Odil Mukhamedov

Associate Professor

Samarkand State University

Samarkand, Uzbekistan

Elbek Kamolov

Lecturer

Jizzakh State Pedagogical University

Jizzakh, Uzbekistan

ABOUT ARTICLE

Key words: geographical location, population density, specialization, demographic situation, territorial movement of population, grouping, migration balance.

Received: 26.03.25

Accepted: 28.03.25

Published: 30.03.25

Abstract: The article studies the geographical location of regional settlements and the factors influencing migration processes in them at the regional level, groups the population of the region according to their location and size, studies the density of the rural population, the number of settlements, their size depending on the natural conditions, geographical location, and specialization in economic sectors of the places, and analyzes their territorial characteristics.

ЖИЗЗАХ ВИЛОЯТИ АҲОЛИ МАНЗИЛГОҲЛАРИНИНГ ҲУДУДИЙ ЖОЙЛАШУВИ ВА УЛАРДАГИ МИГРАЦИОН ЖАРАЁНЛАР

Одил Мухамедов

доцент

Самарқанд давлат университети

Самарқанд, Ўзбекистон

Элбек Камолов

ўқитувчи

Жиззах давлат педагогика университети

Жиззах, Ўзбекистон

МАҚОЛА ҲАҚИДА

Калит сўзлар: географик ўрин, аҳоли зичлиги, ихтисослашув, демографик вазият, аҳолининг ҳудудий ҳаракати, гуруҳлаш, миграция сальдоси.

Аннотация: мақолада вилоят аҳоли манзилгоҳларининг географик жойлашуви ва улардаги миграцион жараёнларга таъсир этувчи омиллар ҳудудлар даражасида

тадқиқ этилган, вилояти аҳолиси жойлашуви ва катта-кичиклигига кўра гуруҳланган, қишлоқ аҳолисининг зичлиги, аҳоли манзилгоҳларининг сони, уларнинг катта-кичиклиги жойларнинг табиий шароити, географик ўрни, хўжалик соҳаларига ихтисослашганлигига боғлиқ ҳолда ўрганилган ва ҳудудий хусусиятлари таҳлил қилинган.

ТЕРРИТОРИАЛЬНОЕ РАЗМЕЩЕНИЕ НАСЕЛЕННЫХ ПУНКТОВ ДЖИЗАКСКОЙ ОБЛАСТИ И МИГРАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В НИХ

Одил Мухамедов

Доцент

Самаркандский государственный университет

Самарканд, Узбекистан

Элбек Камолов

Преподаватель

Джизакский государственный педагогический университет

Джизак, Узбекистан

О СТАТЬЕ

Ключевые слова: географическое положение, плотность населения, специализация, демографическая ситуация, территориальное движение населения, группировка, миграционный баланс.

Аннотация: В статье изучено географическое положение населенных пунктов области и факторы, влияющие на миграционные процессы в них на региональном уровне, проведена группировка населения региона по местоположению и размерам, изучены плотность сельского населения, количество населенных пунктов, их размеры в зависимости от природных условий, географического положения и отраслевой специализации населенных пунктов, проанализированы их территориальные особенности.

Аҳоли манзилгоҳларининг жойлашиши табиий шароит ва тарихий ривожланиш хусусиятларига мос равишда шаклланади ва ривожланади. Бу жиҳатдан Жиззах вилоятининг ўзига хос географик ўрни яъни республикамизнинг марказий қисмидан жой олганлиги, мамлакат пойтахти Тошкент шаҳри ва қадимий-тарихий Самарқанд шаҳарлари оралиғида жойлашганлиги, вилоят ҳудудидан умумдават ахамиятига эга бўлган «Олмаота-Бишкек-Тошкент-Самарқанд-Термиз» автомагистралининг ўтганлиги, тоғ ва чўл геопараларининг яққол намоён бўлиши аҳоли манзилгоҳларининг таркиби топиши ва ривожланишига бевосита таъсир кўрсатади. Жиззах вилояти майдони 21,2 минг км² бўлиб, бу республика умумий майдонининг 4,7% и демакдир. Аҳоли зичлиги 1 км² 71,1 кишини

ташкил этиб, бу жиҳатдан вилоятлар бўйича ўнинчи ўринни эгаллайди. Бундай кўриниб турибдики, вилоят майдонининг катта қисми табиий шароит ноқулай бўлган ҳудудлардан ташкил топганлиги аҳоли жойлашуви ва зичлигига таъсир кўрсатган.

Вилоят аҳолисининг ҳудудий таркибига табиий шароит бевосита таъсир қилади. Жумладан, аҳоли қадимдан табиий шароити қулай бўлган, суғорма деҳқончилик ривожланган ҳудудларда зич яшаб келган. Ҳозирги кунда ҳам йирик ва ўрта шаҳарлар ҳамда магистрал йўллар атрофининг демографик сиғими анча юқори. Бинобарин, туманлар миқёсида аҳолининг жойланиш салмоғи бир хил эмас. Туманларнинг табиий шароити, ер ресурслари билан таъминланганлик даражаси, иқтисодий географик ўрни таъсирида аҳолининг жойлашуви ҳам ҳар хил. 2025-йил 1-январь маълумотларига кўра, аҳолининг ҳудудий мужассамлашуви бўйича Шароф Рашидов тумани вилоятда олдинги ўринда туради (15,5 %). Кейинги ўринларни Жиззах шаҳар (12,9 %), Ғаллаорол (12,4 %), Зомин (11,9 %) ва Бахмал (11,3%) туманлари эгаллайди. Вилоятда доимий аҳоли сонининг ўсиш суръати Шароф Рашидов (102,7%), Зомин (102,5%), Бахмал (102,3%) туманларида юқори кўрсаткичга эга. Шароф Рашидов тумани бевосита вилоят марказини ўраб турганлиги ва табиий шароитининг қулайлиги вилоят аҳолисини бирмунча кўпроқ ўзида мужассамлаштиришига асос бўлган.

Аҳоли жойланиш салмоғининг энг паст кўрсаткичи Янгиобод туманида кузатилади (2,0%). Кейинги ўринларда Арнасой (3,3 %), Зафаробод (3,6 %) ва Мирзачўл (3,7 %) туманлари туради. Бироқ Фориш тумани вилоят майдонининг 46,3 фоизини ташкил этгани ҳолда аҳолисининг 6,6 фоизини ўзида мужассамлаштирган. Туманнинг катта қисми тоғ ва чўллардан иборат бўлиши аҳолининг сийрак жойланишига сабаб бўлган.

Аҳоли сонининг ўсиши, унинг табиий ва механик ҳаракати натижасида жойларнинг демографик сиғими ҳам ўзгариб боради ва бу, энг аввало, зичлик кўрсаткичларида ўз аксини топади. Маълумки, аҳоли азалдан табиий шароити қулай, обикор деҳқончилик ривожланган жойларда зич яшаб келган. Вилоят ҳудудидан Сангзор дарёсининг оқиб ўтиши аҳоли жойлашувида муҳим аҳамият касб этади. Ушбу дарё бўйлаб жойлашган туманларда аҳоли зичлигида маълум даражада ички тафовутлар мавжуд, яъни туманларнинг дарёга яқин қисмларида аҳоли бирмунча зичроқ яшайди. Аксинча, дарёдан узоқ ва сув танқис бўлган ҳудудларда аҳоли анча сийрак жойлашади.

Умуман олганда, Жиззах вилояти аҳолисининг жойлашувида қуйидаги гуруҳларни ажратиш мумкин:

- нисбатан юқори урбанизациялашган туманлар (Пахтакор ва Зарбдор туманлари), ушбу гуруҳ туманларда аҳоли зичлиги мос равишда 269,6-185 кишидан иборат;

- интенсив суғорма деҳқончилик ривожланган ҳудудлар (Шароф Рашидов, Зафаробод, Дўстлик, Мирзачўл, Арнасой, Ғалаорол ва Бахмал туманлари)-зичлик 173,6-98,3 киши;

- тоғ ва тоғолди, чўл минтақалари- Фориш, Янгиобод ва Зомин туманларида аҳоли зичлиги мос равишда 9,9-41,3 ва 81,6 кишини ташкил этади.

Вилоятда аҳоли зичлиги ўртача 1 км² майдонга 71,1 киши (2025 й.), Пахтакор ва Зарбдор туманларида эса бу кўрсаткич анча юқори, улар Жиззах шаҳри атрофида жойлашган бўлиб, бу ерда аҳолининг иш билан бандлик даражаси юқори, инфратузилма тизими яхши ривожланган ва вилоят марказини янги қишлоқ хўжалик маҳсулотлари билан таъминлашга ихтисослашган. Туманларнинг жойлашган ўрни, табиий ва агроиклимий шароитлари, шунингдек инфратузилмасининг ривожланганлигидаги фарқлар уларда аҳоли зичлигининг турлича бўлишига сабаб бўлади. Масалан, Пахтакор (269,6 киши) ва Фориш (9,9 киши) туманлари орасидаги аҳоли зичлигининг ҳудудий тафовути ёки географик коэффициентлари 27 мартадан зиёд.

Суғорма деҳқончилик ривожланган Шароф Рашидов ва Зафаробод туманларида ҳам аҳоли зичлиги бирмунча юқоридир (173,6 ва 114 киши). Бунда аҳоли кўл меҳнати кўп талаб қилинадиган қишлоқ хўжалиги билан банд. Демак, мазкур туманларда интенсив деҳқончилик, яъни ердан унумли ва самарали фойдаланиш яхши ривожланган. Айни чоғда табиий шароитига кўра, чўл ва тоғолди минтақаларига тўғри келадиган Фориш, Янгиобод ва Зомин туманларида аҳоли бироз сийрак жойлашган. Ушбу ҳудудда лалмикор деҳқончиликнинг устунлиги ва ердан экстенсив фойдаланиш кузатилади. Бундан ташқари, кўрилатган туманларда яйлов чорвачилиги кўп ишчи кучи талаб қилмайди. Шу сабабдан маҳаллий аҳолининг обикор деҳқончилик қилинадиган районларга кўчиб кетиши ҳам учраб туради.

Вилоятда инфратузилма тизимининг ривожланганлик даражасидаги ҳудудий фарқлар ва кишиларнинг хўжалик фаолиятига боғлиқ ҳолда қишлоқ аҳоли манзилгоҳларининг катта-кичиклиги ҳар хил.

Жиззах вилояти статистика бошқармаси маълумотларига кўра 2024 йилда вилоят бўйича 105 та маҳалла фуқаролар йиғини, 558 та қишлоқ аҳоли пунктлари мавжудлиги қайд этилган. Жумладан, Шароф Рашидов туманида катта қишлоқларнинг кўп бўлиши табиий ҳол. Чунки, туман Жиззах шаҳрига бевосита туташганлиги сабаб бу ерда урбанизацияланиш жараёни бошқа туманларга нисбатан юқори. Туманда ҳар бир қишлоққа ўртача 3050 киши тўғри келади. Шунингдек, аҳоли пунктларининг жойлашиш хусусиятига кўра нуқтасимон ёки тугун шаклига эга бўлган Дўстлик ва Мирзачўл туманларида ҳар бир қишлоққа юқоридагиларга мос ҳолда 4621 ва 3200 киши тўғри келади. Мазкур туманларда

вилоятнинг бошқа туманларига нисбатан аҳоли пунктларининг кам сонлилиги кузатилади (8-7 та). Бироқ улар ўзида бирмунча кўпроқ аҳолини мужассамлаштирган.

Шаҳар ва дарё водийларидан узоқлашиб, чўл ва тоғолди ҳудудларига борган сари қишлоқларнинг кичиклашиши ва аҳоли зичлигининг пасайиши кўзга ташланади. Чунончи, вилоят ҳудудининг 46,3 фоизини ташкил қилувчи Фориш туманида ҳар бир қишлоққа ўртача 668 киши тўғри келади (вилоятда ўртача 1433 киши). Шунингдек, майдонининг катта қисми адирликлардан иборат, гидрографик шаҳобчалари яхши ривожланмаган Янгиобод туманида ҳам аҳоли ниҳоятда сийрак жойлашган (зичлик 41,3 киши) бўлиб, ҳар бир қишлоққа ўртача 756 киши тўғри келади.

Ажабланарлиси, Фориш туманида Жиззах вилояти статистика бошқармаси маълумотларига кўра, аҳоли сони 3 кишидан иборат Абай ва аҳолиси 15 кишини ташкил этадиган Қудуқ қишлоқ аҳоли пунктлари қайд этилганлигини кўришимиз мумкин. Шунингдек, Изей қишлоқ аҳоли пунктида аҳоли сони 2020 йилда қайд этилмаган. Мазкур аҳоли пунктларида асосан чорвадорлар истиқомат қилади.

Қишлоқ аҳолисининг зичлиги, аҳоли манзилгоҳларининг сони, уларнинг катта-кичиклиги жойларнинг табиий шароити, географик ўрни, хўжалик соҳаларига ихтисослашганлигига боғлиқ. Юқоридаги фикрлардан келиб чиқиб, вилоят туманларининг табиий шароити ва инфратузилма тизимидан келиб чиққан ҳолда қишлоқ аҳоли манзилгоҳларини уларнинг катта-кичиклиги бўйича қуйидаги гуруҳларга ажратиш мумкин:

➤ аҳоли сони 500 кишигача бўлган қишлоқ аҳоли пунктлари Фориш (48 та) ва Ғаллаорол (30) туманларида кўпчиликни ташкил этиб, вилоятдаги 500 кишигача бўлган жами қишлоқларнинг 56,5 фоизини ташкил қилади. Мазкур туманларнинг тоғ ва тоғолди ҳудудларида калта сойларда кичик аҳоли пунктларининг лентасимон жойлашганлигини кўришимиз мумкин.

➤ аҳоли сони 1000 кишигача бўлган қишлоқлар Бахмал (43 та), Фориш (41 та) ва Ғаллаорол (31 та) туманларида кўпчиликни ташкил этиб, вилоятдаги 1000 кишигача бўлган жами қишлоқларнинг 71 фоизини ташкил қилади;

➤ 1000-3000 кишилиқ аҳолига эга бўлган қишлоқлар Ғаллаорол (44 та) ва Бахмал (39 та) туманларида кўпроқ бўлиб, уларнинг ҳиссасига вилоятдаги 1000-3000 кишигача бўлган жами қишлоқларнинг 48,5 фоизи тўғри келади;

➤ аҳоли сони 3000-5000 кишигача бўлган қишлоқлар бўйича Шароф Рашидов (8 та), Зомин (6 та) ва Зарбдор (6 та) туманлари етакчи ҳисобланиб, улар вилоятдаги мазкур гуруҳга тегишли бўлган жами қишлоқларнинг 54 фоизини ташкил қилади.

➤ энг йирик қишлоқлар (5000 кишидан ортиқ) ҳам кўпроқ Шароф Рашидов (8 та), ва Дўстлик (5 та) туманларига тўғри келади. Ушбу ҳудудларда вилоятдаги аҳолиси 5000 кишидан зиёд бўлган жами қишлоқларнинг 68 фоизи жойлашган. Жумладан, Шароф Рашидов туманида Сарайлик (16750 киши), Хайробод (6910 киши), Янгиқишлоқ (6590), Олмачи (6408 киши), Дўстлик туманида Богот (7453 киши) ва Қаҳрамон (6675 киши) қишлоқлари катта қишлоқлар сирасига киради. Бу қишлоқларда аҳоли азалдан деҳқончилик билан биргаликда ҳунармандчилик билан ҳам шуғулланиб келишган.

Шуни алоҳида таъкидлаб ўтишимиз керакки, Дўстлик туманида жами 8 та қишлоқ аҳоли пунктлари мавжуд бўлиб, улардан 5 тасида аҳоли сони 5000 кишидан зиёд. Булар асосан Мирзачўлни ўзлаштириш ҳисобига ташкил этилган аҳоли пунктлари ҳисобланади.

Аҳоли сони ўсишига миграция жараёнлари бевосита таъсир кўрсатади. Давлат мустақиллиги эълон қилингандан сўнг аҳоли миграциясида русийзабон халқларининг миграцияси кучайган бўлса, ҳозирги кунга келиб маҳаллий аҳолида меҳнат миграциясининг салмоғи ортиб бормоқда. Жиззах вилоятида аҳоли манзилгоҳларининг шаклланишида кўрик ва бўз ерларнинг ўзлаштирилиши катта аҳамият касб этган. Кўрик ва бўз ерларнинг ўзлаштирилиши мазкур ҳудудларда ишчи кучига ва ижтимоий-иқтисодий соҳаларни ривожлантириш учун малакали кадрларга бўлган талабнинг юқори бўлиши табиий. Натижада, аҳоли зич яшайдиган минтақалардан ушбу ҳудудларга аҳоли кўчиши ҳоллари кузатилади. Ўтган асрнинг 70-йилларида Мирзачўлнинг ўзлаштирилиши билан ортиқча ишчи кучига эга бўлган минтақалардан аҳоли кўчириб келтирилган. Аҳоли миграцияси шаҳар ва қишлоқлар ўртасида анча ривожланган. Шаҳардан қишлоқларга кам ҳолатларда аҳоли кўчади. Бироқ, қишлоқдан шаҳарларга аҳолининг миграцияси доимо юқори бўлиб келган, яъни ёшларнинг олий ўқув юртларига бориб ўқиши ва ишлаб қолиши, шунингдек, ортиқча меҳнат ресурсларининг шаҳардан иш топиши ҳам ички миграция сальдосига таъсир қилади. Айни вақтда аҳолининг кўчиши ҳудудлар аҳоли таркибининг ўзгаришига олиб келади.

2005-2024 йиллар давомида Жиззах вилояти ва туманлари даражасида аҳоли миграцияси сальдоси таҳлил қилинганда манфий кўрсаткичлар қайд этилади. 2024-йил вилоят бўйича кўчиб келганлар 6307 кишини кўчиб кетганлар эса 8427 кишини ташкил қилади. Миграция сальдосидаги фарқларнинг юқорилиги 2005-2010 йилларда яққол кўзга ташланиб, бу жиҳатдан Жиззах шаҳри, Дўстлик, Зафаробод ва Фориш туманлари алоҳида ажралиб туради. Масалан, 2005 йилда вилоятда ҳар минг кишига миграция сальдоси - 11,1 промиллени ташкил этгани ҳолда Зафаробод туманида -36,1 %, Форишда -27,5 % ва Арнасай туманида -23,4 % дан иборат бўлган. Миграция сальдосидаги фарқларнинг камлиги Бахмал (-0,9 %) ва Жиззах (0,1 %) туманларида кузатилади.

Ўрганилаётган йиллар давомида Арнасой, Ғаллаорол, Дўстлик, Зомин ва Пахтакор туманларида миграция сальдоси фақат манфий кўрсаткичга эга бўлган. Мирзачўл туманида 2011-2015 йиллар давомида миграция сальдоси мусбат томонга ўзгарди (10,7; 9,2; 7,1; 7,7‰). Чегара ҳудудларни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш бўйича олиб борилаётган ислохотлар, шунингдек “Обод қишлоқ” дастури асосидаги ижобий ишлар мазкур туманга ҳам тегишли бўлиб миграция ҳолатларининг барқарорлашишига сабаб бўлди.

Вилоят аҳоли пунктлари даражасида миграция жараёнлари таҳлил қилинганда деярли барча аҳоли манзилгоҳларида механик ҳаракатда аёллар салмоғи юқорилиги маълум бўлди. Масалан, 2024 йилда Жиззах вилоятига келганлар жами аҳолига нисбатан 4,1 промиллени ташкил этган бўлса, кетганлар 5,6 промилледан иборат бўлди. Миграция сальдоси -1,5 ‰. Миграция салдосининг юқори даражаси Фориш (-3,5 ‰), Бахмал (-2,9 ‰), Ғаллаорол (-2,2 ‰) туманларида қайд этилди. Миграциянинг ижобий салдоси Ш.Рашидов тумани (0,4 ‰), Жиззах шаҳри (0,16 ‰)да кузатилди. Айни шу жараёни миграцияда иштирок этаётган аёллар ва эркак даражасида таҳлил қилинганда орадаги тафовут бирмунча катталигини кўришимиз мумкин. Демак, вилоятда иммиграцияда иштирок этаётган эркаклар улуши ҳар минг кишига нисбатан 2,8 промиллени ташкил этган бўлса, аёллар салмоғи 1,3 промилледан иборат бўлди. Эмиграцияда эркаклар 3,2 ‰, аёллар эса 2,4 промиллени ташкил этди. Бундан кўриниб турибдики, вилоятда аҳолининг механик ҳаракатида аёллар улуши икки баробар ва ундан юқори кўрсаткичга эга эканлиги маълум бўлди.

Вилоят туманлари ва улардаги аҳоли пунктларида миграция жараёнлари статистик маълумотлар асосида таҳлил қилинганда ҳам аёллар иштирокининг юқорилиги аниқланди. Масалан, 2022 йилда Арнасой тумани Ғалаба қишлоқ аҳоли пунктида келганлар 35 киши, кетганлар 74 кишини ташкил этган. Эмиграцияда эркаклар 25 киши, аёллар эса 49 кишидан иборат бўлган. Бахмал тумани Қаробчи қишлоқ аҳоли пунктида келганлар жами 4 киши, шундан аёллар 4 киши, кетганлар улушида 1 нафар эркак ва 10 нафар аёллардан иборат бўлди. Шунингдек, Барлос қ.а.п.да иммигрантларнинг 3 нафари эркак, 21 нафарини аёллар ташкил этган. Эмиграцияда 20 киши иштирок этиб, шундан 1 нафар эркак ва 19 нафарини аёллар ташкил этган. Бундай мисолларни деярли барча туманлардаги аҳоли манзилгоҳларида кузатишимиз мумкин. Умуман олганда вилоят ва унинг туманларида аҳоли миграцияси жадаллашиб бормоқда.

Миграция жараёнлари таҳлил қилинганда вилоятнинг айрим қишлоқ аҳоли пунктларида аҳолининг ҳудудий ҳаракати нисбатан пастлигини кўришимиз мумкин. Масалан, Бахмал туманидаги Жарқишлоқ, Кўрбулоқ, Каттақишлоқ, Вадиган, Юқори Шўрбулоқ, Юқори Мўғол ва Ўрта Ўрай, Ғаллаорол туманидаги Кўтал, Олмали, 18-Бекат,

Сафарбулок, Ўгат, Чаёнли ва Бешбола, Зомин туманидаги Усмонисой, Сувлисой, Тоғтерак, Сориқамар, Буржиғон, Қултепа, Хайиткултепа, Сўфимозор, Чўли Гулистон, Чилонзор ва Кудукча, Зарбдор туманида Найман ва Ургутобод, Зафаробод туманида Учоғоч ва Бўстон, Фориш туманида Колсари, Соғишмон, Байрам, Окбулок, Кўхнабозор, Деристон, Қизилқишлоқ, Андиген, Хўрабўғзи, Қияовул, Баландосмон, Толбоши, Буғомбир ва Жайрахона, Янгиобод туманида Эрганакли ва Уювли қишлоқ аҳоли пунктларида миграцион жараёнлар жуда паст. Бироқ санаб ўтилган аҳоли манзилгоҳларида аҳоли сони унинг ҳудудий ҳаракатига нисбатан анча кўп. Бундан кўриниб турибдики, юқорида қайд этилган аҳоли масканларининг қулай табиий шароитга эгаллиги, ресурслар билан таъминланганлик ҳолатининг яхшилиги, айримларида рекреацион ресурсларнинг мавжудлиги, шунингдек, қадимдан ўтроқ ҳаёт тарзи ва маҳаллий менталитетнинг ўзига хос жиҳатлари ҳам миграция жараёнларини чеклайди.

Вилоят қишлоқ аҳоли манзилгоҳларида миграция сальдоси мусбат кўрсаткичга эга аҳоли пунктларини ҳам учратиш мумкин. Масалан, Шароф Рашидов туманидаги аҳолиси 16750 кишидан иборат Сарайлик қ.а.п.да 2022 йилда келганлар 49 киши, шундан 19 нафари эркаклар 30 нафари аёллар ва кетганлар 18 кишидан иборат бўлиб, эркаклар 5 кишини аёллар эса 13 кишидан иборат бўлди. Нисбий кўрсаткичларда иммиграция 2,9 % бўлиб, эркаклар 1,1 %, аёллар 1,8 %. Эмиграция 1,1 промиллени ташкил этиб, эркаклар 0,3 %, аёлларда 0,8 % кўрсаткичи кузатилди. Бу жуда паст кўрсаткич саналади. Мазкур аҳоли манзилгоҳидаги ҳолат бевосита аҳоли бандлигига мос бўлиб, ушбу ҳудудда кичик ва ўрта тадбиркорлик, ҳунармандчилик ва касаначиликнинг ривожланганлиги билан асослаш мумкин.

Барча даврларда ҳам миграцион жараёнлар аҳолининг энг ақлли, ишбилармон ва ҳаракатчан қатламини қамраб олган ва олмоқда. Бунда мигрантлардан катта куч, яъни маънавий ва психологик тайёргарлик талаб этилади. Миграция натижасида мамлакатда иқтисодий ўсиш кузатилиши билан миллатларнинг ассимиляциялашуви, яъни кам сонли миллатнинг мазкур давлатдаги тил, урф-одат, удум-анъаналарини қабул қилиш ҳолатлари ҳам кузатилади.

Юқоридагилар асосида қуйидагиларни таъкидлаш мумкин:

- аҳоли турмуш даражасини оширишда шаҳар ва қишлоқ ҳаёт тарзидаги тафовутларни камайтириш;
- қишлоқ аҳолисининг шаҳар аҳолисига қараганда тез ўсиши урбанизация даражасининг пасайишига сабаб бўлмоқда;
- миграция жараёнларида ноқонуний (нолегал) миграцияни мониторинг қилиш, яъни кузатиш, назорат қилиш ва бошқариш орқали тартибга солиш лозим.

Вилоят қишлоқ аҳоли пунктлари миграция жараёнларида аёллар салмоғи анча юқори бўлиб, бу айрим ҳолларда ижтимоий муаммоларни ҳам келтириб чиқариши мумкин. Бунда оила мустаҳкамлиги, фарзандлар тарбияси, соғлом авлодни дунёга келтириш каби нозик масалалар турибди. Шулардан келиб чиққан ҳолда ҳудудларда кичик ва ўрта тадбиркорликка алоҳида эътибор берилиб енгил ва озиқ-овқат саноатини ривожлантириш, мавжуд ресурслардан унумли фойдаланган ҳолда хотин-қизларнинг бандлигини ошириш ва кам таъминланган оилаларни иш билан таъминлаш долзарб саналади.

Адабиётлар

1. Абдуллаев Ё. Статистика назарияси.:100 савол ва жавоб.-Т.: Меҳнат, 2000.-448 б.
2. Жиззах вилояти статистика бошқармаси маълумотлари. 2022. 2024
3. Солиев А., Бўриева М., Назаров М., Мухамедов О. ва б. Қишлоқ жойлар демографияси.-Т.: ЎзМУ, 2005.-139 б.
4. Mukhamedov, O., Usmanov, M., & Sattarov, A. (2024, May). Model of birth rate in Uzbekistan and its geographical aspects. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3147, No. 1). AIP Publishing.
5. Lapasovich, M. O., Nematovich, N. O., Yakubovich, Z. B., Rustamovich, U. M., & Tolipov, F. (2020). Historical and ethnographic characteristics and socio-spiritual factors of visiting tourism in Uzbekistan. *Journal of Critical Reviews*, 7(6), 47-50.
6. Копылов И.А. География населения. Учебное пособие. — 2-е изд. Москва-2016.
7. Мухамедов О.Л. Динамические изменения уровня рождаемости населения республики Узбекистан // «Географические проблемы развития стран и регионов» Сборник трудов Международной научно-практической конференции Ставрополь-Самарканд 2023.
8. Мухамедов О.Л. Ўзбекистонда туғилиш кўрсаткичларининг даврий ўзгаришлари //«Zamonaviy geografik tadqiqotlar: nazariya, amaliyot, innovatsiya» Xalqaro ilmiy-amaliy konferensiya materiallari Samarqand sh, 12-13 may 2023 yil.
9. Мухамедов О.Л., Зайнуддинова Д.К., Шоғдорев Т.А. Аҳоли сони ўсишда ёш таркиби ва миграциянинг ўрни (Жиззах вилояти мисолида) // “ЎЗБЕКИСТОН ЕВРОСИЁ МАКОНИДА: ГЕОГРАФИЯ, ГЕОИҚТИСОДИЁТ, ГЕОЭКОЛОГИЯ Ўзбекистон география жамияти. Халқаро илмий-амалий конференцияси. Тошкент 2017 ”